

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 4 (1966)

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1964-1965), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του Γεωργίου Α. Σωτηρίου (1881-1965)

Λυτά φύλλα βυζαντινών κωδίκων

Gyula MORAVCSIK

doi: [10.12681/dchae.757](https://doi.org/10.12681/dchae.757)

Βιβλιογραφική αναφορά:

MORAVCSIK, G. (1966). Λυτά φύλλα βυζαντινών κωδίκων. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 4, 83–87. <https://doi.org/10.12681/dchae.757>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Λυτά φύλλα βυζαντινών κωδίκων

Gyula MORAVCSIK

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1964-1965), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του
Γεωργίου Α. Σωτηρίου (1881-1965) • Σελ. 83-87

ΑΘΗΝΑ 1966

ΛΥΤΑ ΦΥΛΛΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ

Κατὰ τὰ ἔτη 1934 καὶ 1937, ὅταν ἔκαμα ταξείδιον εἰς τὴν Ἀνατολήν, εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπισκεφθῶ ὅχι μόνον τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ τὸ περίφημον « παζάρι » τῆς. Μὲ ἐκπληξιν εἶδα ἐκεῖ, ὅτι εἰς τὰ ἀρχαιοπωλεῖα πωλοῦνται καὶ ἀπεσπασμένα φύλλα βυζαντινῶν κωδίκων. Ἐνδιαφερόμενος δι' αὐτὰ ἔμαθα, ὅτι τὰ ἀγοράζουσιν ξένοι ταξειδιῶται διὰ νὰ στολίσουν τὰ δωμάτιά των μὲ « γνήσια » ἑλληνικὰ χειρόγραφα. Τότε καὶ ἡγόρασα 13 φύλλα μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τὰ μεταχειρισθῶ ὡς ὕλικὸν διὰ τὰς πανεπιστημιακὰς ἀσκήσεις ἑλληνικῆς παλαιογραφίας. Καὶ βέβαια αὐτὰ τὰ φύλλα μᾶς ἔδωσαν μεγάλην βοήθειαν εἰς τὸ φροντιστήριόν μας, τὰ μέλη τοῦ ὁποῦ ἔλαβαν ἀπὸ ἑν φύλλον καὶ ἔπρεπε νὰ τὸ διαβάσουν, νὰ τὸ ἀντιγράψουν, νὰ χαρακτηρίσουν τὴν γραφὴν, νὰ προσδιορίσουν τὴν ἐποχὴν τῆς καί, εἰ δυνατόν, νὰ ταυτίσουν τὸ κείμενον. Τὰ πορίσματα ἐκάστου φοιτητοῦ συζητήθησαν ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ φροντιστηρίου¹.

Μὲ τὴν ἐλπίδα ν' ἀνευρεθοῦν ποτὲ οἱ μητρικοὶ κώδικες τῶν ἀπεσπασμένων φύλλων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν ἰδικήν μου συλλογὴν, ἣ τοῦλάχιστον ν' ἀνευρεθοῦν τὰ ἀδελφικὰ φύλλα καὶ καταστοῦν προσιτὰ εἰς τοὺς ἐρευνητὰς τοῦ μέλλοντος, δημοσιεύω ἐδῶ τὸν κατάλογόν των, ὁ ὁποῖος ἐννοεῖται πρέπει νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς βραχεῖαν περιγραφὴν των.

1. Κεφάλαια τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου. Αἰὼν XI.

Περγαμηνή. Ἐκκλησιαστικὴ μεγαλογράμματος. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν κεφαλαίων καὶ τὰ ἐκφωνητικὰ σημεῖα ἐρυθρά, τὰ ἀρχικὰ γράμματα χρωματιστά.

2 φ. 27,5×18,8 καὶ 22,8×16, δύο στῆλαι, 28 στίχοι. Ἡ δεξιὰ καὶ ἡ κάτω ῥαι τοῦ φ. 1α καὶ 2α κολοβαί, γράμματα καὶ λέξεις ἑλλείπουν.

1. Ἀρχ. (φ. 1α): μετα *Ιουδαιου περι καθαρισμου* — Τελ. (φ. 1β): *οτι ο Θ(ε)ς αλη[θης εσ]τιν* (= 3,25 - 33).

2. Ἀρχ. (φ. 1β): *ἐκ τ(ου) κατ(α) [Ιω]αννη(ν) κεφ(αλαιον) CIG*:

---

1. Ἀναφέρω τὰ ὀνόματα τῶν μαθητριῶν καὶ μαθητῶν μου, οἱ ὁποῖοι ἔλαβαν μέρος εἰς αὐτὴν τὴν κοινὴν ἐργασίαν (πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς βραδύτερον ἀπέκτησαν τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα): dr. János Balázs, dr. Şerif Bastav, dr. Róbert Benedicty, dr. János Harmatta, Imre Imolya, János Kerekes, István Klinger, dr. Mária Kubinyi, dr. Sándor Mikó, dr. Edit Moravcsik, dr. Piroška Prosser, János Zsilli.

ουσης ὁφίας τη ἡμέρα — Τελ. (φ. 1β) : *αν τινων ἀφητε τὰς ἁμαρτίας ἀφιενται* (= 20,19-23).

3. Ἀρχ. (φ. 2α) : *ἵνα ζωὴν ἔχετε* — Τελ. (φ. 2α) : *α ἐποίη· ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων* (= 5,40-6,2).

4. Ἀρχ. (φ. 2β) : *ἐκ τ(ου) κατ(α) Ἰωαννη(ν) κεφ(αλαιον) Η : Τω καιρω ἐκεινω ἰδοντες* — Τελ. (φ. 2β) : *ἐγενε[το] ἐπὶ τῆς γῆς [εις]* (= 6,14-21).

2. Βασιλείου περὶ νηστείας λόγος πρῶτος. Αἰὼν Χ.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος.

2 φ. 25×19,5 καὶ 19×14,5, 24 στίχοι. Αἱ κάτω ἀριστεραὶ γωνίαι τῶν φ. 1α καὶ 2α κολοβαί, γράμματα καὶ λέξεις ἐλλείπουν.

Ἀρχ. : *νηστεία αὐτὸν ἐτιθηγήσατο· νηστεία ἥνδρῳσεν* — Τελ. : *τοῖς ὑποχειρίοις ἐλευθερ[ί]σαι μικρὸν ἐπιτρέπουσι· δότω τινα [...]* (= Migne : P.G. 31. c. 172 A-176 B).

3. Τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον. Αἰὼν Χ.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα καὶ τὰ παρασελίδια σημειώματα ἐρυθρά.

1 φ. 18,8×13 καὶ 15,3×10, 25 στίχοι.

Ἀρχ. : *καὶ ζητήσεται με· καὶ ἐν τῇ ἁμαρτία* — Τελ. : *εἰ ὁ Θ(εὸς) π(ατ)ῆρ ὑμῶν ἦν, ἦγα* (= 8,21-42).

Εἰς τὴν κάτω ὦαν τοῦ φ. 1α : *CaΔ : εἰπ(εν) ὁ κ(ύριο)ς πρὸς τοὺς πεπιστευκότ(ας)· ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ, τοῦ φ. 1β : τῇ... εἰπ(εν) ὁ κύ(ριο)ς πρὸς τ(οὺς) ἐληλυθότ(ας)· εἰ ὁ Θ(εὸς) π(ατ)ῆρ ὑμ(ῶν) ἦν.*

4. Γερωντικόν(?). Αἰὼν XI.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος.

1 φ. 28×23,5 καὶ 22×17, δύο στήλαι, 30 στίχοι. Ἡ ἀριστερὰ γωνία τοῦ φ. 1α κολοβή, ἐλλείπουν γράμματα καὶ λέξεις.

Ἀρχ. : *ἐγγίσωσιν τῷ σῶμα τῆς μ(ητ)ρ(ός) αὐτοῦ· καὶ οὕτως βαστάσας αὐτὴν ἀπήνεγκεν εἰς τὸ πέραν· καὶ λέγει αὐτῷ ἡ μή(τη)ρ αὐτοῦ· τέκνον διατί ἐνετύλιξας τὰς χεῖρας σου* — Τελ. : *πάντα τὰ ἐν τῇ κέλλ.. λαβεῖν ἤκομεν· ὁ δὲ [...]σίν· ὅσα ἂν δοκεῖς [...]* λάβετε· *ἔλαβον ἃ [...]* ἐν τῷ κελίῳ καὶ *[....]* ἐπελάθωντο δὲ *[....]*σπον δ' ἦν ἐκ *[.....]*μένον· καὶ *λ[.....]* ὁ γέρον κατ[.....]σω αὐτῶν *[.....]*.

Φ. 1β ἀναγινώσκεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή κεφαλαίου : *Ὅτι δεῖ πλεονεξίαν ἀποστρέφεσθαι καὶ καταφρονεῖν ὕλης.*

Εἰς τὴν ὦαν τοῦ φ. 1α ἀριθμοὶ τῶν κεφαλαίων : *κε καὶ κς.*

Ἀδύλου. Δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ταυτισθῇ τὸ κείμενον.

5. *Ἰεζεκιήλ*. Αἰὼν XI.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος.

1 φ. 30,5×22 καὶ 21,5×13,5, δύο στῆλαι, 32 στίχοι.

Ἀρχ.: νούσης κ(αὶ) περισχιζούσης τῆς εἰσόδου — Τελ.: τὰς φυλακὰς τοῦ οἴκου οἴτινες οὐκ ἐπλανήθησαν (= 47,15 - 48,11).

Εἰς τὰς ὥας τῶν στηλῶν ἀναγινώσκονται αἱ ἐξῆς παραλλαγαί: ἀντὶ μέτρον θαλάσσης (47,20) τοῦ χειρογράφου γρ. μέρος τῆς θαλάσσης, ἀντὶ κατὰ τὸ μέρος τοῦ χειρογράφου (48,1) γρ. κατὰ τὸ μέτρον, ἀντὶ τὸ ἅγιοσμα τοῦ χειρογράφου (48,10) γρ. τὸ ὅρος τὸ ἅγιον.

6. *Βασιλείου ὁμιλίας δύο*. Αἰὼν XI - XII.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος, ἀλλὰ ἡ ἐπιγραφή μεγαλογράμματος. Τὸ ἀρχικὸν γράμμα χρωματιστόν.

1 φ. 28×21 καὶ 21×15, δύο στῆλαι, 29 στίχοι.

1. (Περὶ εὐχαριστίας). Ἀρχ. (φ. 1α): τοῖς παροῦσιν ἀνιαιροῖς τὰ προσδοκώμενα ἀγαθὰ φυλάξεις — Τελ. (φ. 1α): ὃ ἡ δόξα νῦν κ(αὶ) ἀεὶ κ(αὶ) εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν. (= Migne: P.G. 31. c. 236 C - 237 A).

2. Εἰς τὴν μάρτυρα *Ιουλίτταν* κ(αὶ) εἰς τὰ λειπόμενα τῆς προλεχθείσης ὁμιλίας περὶ εὐχαριστίας. Ἀρχ. (φ. 1β): Ἡ μὲν ὑπόθεσις τῆς ἐκκλησίας εἶπεῖν τὸ ἐπὶ τῇ μακαρίᾳ μάρτυρι γενόμενον(ν) κήρυγμα — Τελ. (φ. 1β): οὐ δυναμένην ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν φύσιν(ν) ἀσθενείας μέχρι παντός τὴν εἰς Θ(εο)ν εὔσε (= Migne: P.G. 31. c. 237 A - 237 B· πβ. F. Halkin: Bibliotheca Hagiographica Graeca. II. 3 [Bruxelles 1957] 49).

Εἰς τὴν ἄνω ὥαν τοῦ φ. 1β: λόγος ιγ.

7. *Βίος ἁγίου*. Αἰὼν XI - XII.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα ἐρυθρά.

1 φ. 25,5×20 καὶ 20,3×15,5, 2 στῆλαι, 29 στίχοι.

Ἀρχ.: μα. καὶ ὅσοι οὐκ ἔξουσιν τὸ σημεῖον τῆς σφραγίδος τοῦ Χ(ριστο)ῦ σῶον καὶ ἀκέραιον ἐν τοῖς μετόποις αὐτῶν, ὑπαντῶν τῶν θηρίων κεντρούμενοι — Τελ.: Ἐφη ὁ ὁσιος· οὕτως ὁ λόγος τέκνον· μὴ γὰρ ἀγνοῇς ὅτι τοῖς ἐτι ἀμνήτοις οὗσιν τοῦ θείου βαπτίσματος ὠνειδίζων ἔλεγεν· Ἐπιφάνιος λέγει· ναὶ τίμιε π(ά)τερ· καγὼ οἶδα· πλὴν ὁ λόγος οὕτως δν φασίν.

Τὸ ὄνομα «Ἐπιφάνιος» μνημονεύεται καὶ ἀλλαχοῦ εἰς τὸ ἀπόσπασμα τετράκις.

Ἀδῆλου. Δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ταυτισθῇ τὸ κείμενον.

8. *Ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος*. Αἰὼν XI - XII.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος.

1 φ. 24×20 καὶ 18,3×15,5, 32 στίχοι.

Ἀρχ. : *μαι τὸν ἁμαρτωλόν· ἄλλα δέξαι με· ὥσπερ τὸν ἄσωτον· ῥύπων παντός· τῶν παθῶν με θεοχαρήτοτε· ἔκπλυνον ῥανήσιν· σῆς εὐσπλαγχνίας· ὅπως καθαρῶς ὠφθῆσμαι τότε* — Τελ. : *Ἰδὸν παντοίαις· θέλων ἡδοναῖς ἐδουλώθην· καὶ ἑμακρύνθην· π(ά)ερ ἐπουρανίε· ἀγκάλων σου τῶν ἁγίων· ἔξω ἐαυτοῦ γενόμενος ἀπροσεξία ἀλλ' ἐπιστρέφοντά μου τὸν ἄσωτον ὡς πάλαι· δέξαι καὶ σωζόμενον.*

Φ. 1α ἀναγινώσκονται : *ωδ(ή) ε, ωδ(ή) ς, κανδ(άκιον) ηχ(ος) α, φ. 1β : ωδ(ή) ζ, ωδ(ή) η, ωδ(ή) θ.*

Ἀδήλου. Δέν κατέστη δυνατόν νὰ ταυτισθῇ τὸ κείμενον.

9. Θεοφυλάκιου

ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον. Αἰὼν XII.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα ἐρυθρά.

1. φ. 30,5 × 22,5 καὶ 23,8 × 15 - 16, 38 - 39 στίχοι.

Ἀρχ. : *ὡς κατὰκριτοι· ὥστε οἱ δίκαιοι ἀνίστ(αν)ται* — Τελ. : *καὶ συνέξω μοιοῦτο τῇ ἀγία αὐτοῦ σαρκί· καὶ εἰς αὔξησιν καὶ (= Migne : P.G. 123. c. 1304 A - 1308 C).*

10. Κεφάλαια τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς. Αἰὼν XII.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν κεφαλαίων, τὰ ἐκφωνητικὰ σημεῖα καὶ τὰ ἀρχικὰ γράμματα ἐρυθρά.

1 φ. 25,7 × 18,8 καὶ 20,5 × 15,5, δύο στήλαι, 27 στίχοι.

1. (φ. 1α) : *αὐτοῦ πρὸς δν ἡμῖν ὁ λόγος (= 4,13).*

2. Ἀρχ. (φ. 1α) : *πρὸς Ἑβραίους· Ἀδελφοί· περὶ τοῦ Μελχισεδέκ πολὺς ἡμῖν) ὁ λόγος* — Τελ. (φ. 1β) : *ἥς τὸ τέλος εἰς καῦσιν (= 5,11 - 6,8).*

3. Ἀρχ. (φ. 1β) : *πρὸς) Ἑβραίους· Ἀδελφοί· ὁ Μελχισεδέκ βασιλεὺς Σαλήμ* — Τελ. (φ. 1β) : *τὰς ἐπαγγελίας εὐλόγηκεν (7,1 - 6).*

4. Ἀρχ. (φ. 1β) : *πρὸς Ἑβραίους· Ἀδελφοί· ἀθέτησις γίνεται προαγούσης ἐντολῆς* — Τελ. (φ. 1β) : *δι' ἥς ἐγγίζομεν τῷ (= 7,18 - 19).*

Εἰς τὴν κάτω ὅταν τοῦ φ. 1α ἀναγινώσκειται : *εὐλογεῖ ὁ ψῆχι μου τον κ(ύριον)ν κ(ύρι)ε Θ(ε)έ μου εμεγαλειωτοῖς σφοδρα εξομολο.*

11. Ἑρμηνεία εἰς τὸν δεῦτερον ψαλμόν. Αἰὼν XII.

Περγαμηνή. Ἡ γραφὴ μικρογράμματος, ἀλλὰ τοῦ κειμένου τοῦ ψαλμοῦ μεγαλογράμματος ἐρυθρά, ὡς καὶ τὰ ἀρκτικά γράμματα.

1. φ. 27,4 × 19,8 καὶ 18,8 × 13, 33 στίχοι.

Ἀρχ. : *ρὰν ταύτην ἐποιήσαντο κατὰ τοῦ σ(ωτῆ)ρ(ος) μελέτην· καὶ μάρτυς ἡ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων ἱστορία διδάσκουσα· ὡς ἐξεληθόντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον* — Τελ. : *οἱ δέ γε ταύτην δεξάμενοι μετωχέτευσαν εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην τὰ νόματ(α) τοῖς θείοις αὐτοῦ πεισθέντες προστά-*

γμασιν. πορευθέντες γάρ φη(σι) μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. τὸ δὲ ἐγὼ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ, ἀν(θρωπ)ίνως λέγει.

Τὸ ἀπόσπασμα περιέχει ἐρμηνείαν εἰς τοὺς στ. 3-7.

Ἀδήλου. Δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ταυτισθῇ τὸ κείμενον.

12. Θεοφυλάκιου

ἐρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν πρώτην. Αἰὼν XII - XIII.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος.

1 φ. 27×20,5 καὶ 21,7×16, 35 στίχοι.

Ἀρχ. : καθάρατε· τουτέστι μετὰ ἀκριβείας καθάρατε. ἵνα νέον φύραμα καὶ ἀμιγρές κακίας ᾗτε — Τελ. : πολλοὶ χρηματικὰς δίκας ἔχοντες, ἐκρίνοντο παρὰ τοῖς Ἑλλησι δικαστ(αῖς) (= Migne : P.G. 124. c. 624 D - 628 C).

Τὸ ἀπόσπασμα περιέχει ἐρμηνείαν εἰς τοὺς στ. 5,7-6,1.

13. Παραινέσεις. Αἰὼν XIV.

Χάρτης βομβύκινος. Μικρογράμματος. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα χρωματιστά.

1 φ. 38×22,5 καὶ 24,5×18, 2 στῆλαι, 27 στίχοι. Ἡ ἀριστερὰ γωνία τοῦ φ. 1α κολοβή, γράμματα καὶ λέξεις ἐλλείπουν.

Ἀρχ. : [- - -] σ [- - -] ου [- - -] η [- - -] καὶ [- - -] εἴτε [- - -] ἡσαμενω τεκνα. εἴτε καὶ μή· αὐτόν τε εἰ καὶ μὴ βούλοιτο· προσήκει τοιοῦτον εἰς τὴν γῆν πεσεῖν καὶ ἀπελθεῖν· οἷος καὶ ὁπότε εἰς τὸ εἶναι παρὼν ἐτύγχανε — Τελ. : πλούτου δὲ ἐπιθυμία σύνεστιν ἀγρυπνίας καὶ καμάτοις ψυχῆς· τί δ' ἂν γένοιτο τούτου ἀτοπώτερον· ἢ τὸ μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ἀποθησαυρίζοντα τὸν πλούτον συντηρεῖ[ν].

Ἀδήλου. Δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ταυτισθῇ τὸ κείμενον.

GYULA MORAVCSIK (Βουδαπέστη)